

Egy újszerű kiállításról

„Békéscsabán látható ma az ország legmodernebb történeti kiállítása!” — Néhány héttel ezelőtt a szegedi néprajzi konferencián mondtá valaki ezeket a szavakat, s azt hiszem, igazra volt.

A kiállítás a megye történetét mutatja be a Dózsa-féle parasztháborútól napjainkig. Gerincét a kronologikus sorrendnek megfelelően kiemelt országos jelentőségű események: a török hódoltság, az 1735-ös parasztlázadás, Tessedik Sámuel tevékenysége, a negyvennyolcas földfoglалó, és a későbbi agrárszocialista mozgalmak, a földosztás, az új építkezések stb. alkotják. Az időrenddel párhuzamosan azonban már az első teremben találhatók „állóképek” is, melyek a korabeli halászatot, földművelést, vagy a fejlődő céhes ipar néhány ágát szemléltetik. A továbbiakban interieurök mutatják be a nemesség, a parasztság, a kialakuló napszámosréteg életmódját és használati tárgyait, majd a kubikosokat, a gazdasági hatalmat kezébe kerítő tőkést stb.

A kiállítás rendezői — dr. Tábor György, Beck Zoltán és Bogyirka Emil — tehát az ún. komplex módszert alkalmazták. Ez abban is megnyilvánul, hogy régészeti, levéltári, néprajzi, településtörténeti anyagokat éppúgy felhasználnak, mint irodalmi vagy képzőművészeti alkotásokat.

Hogy a sokféle és helyenként már szinte fázasztóan gazdag anyag mégsem hull szét részeire, s nem válik áttekinthetelenné, azt az egységes koncepció, a központi gondolat eredményezi, mely a kiállítás egészének megszerkesztettségében éppúgy megmutatkozik, mint a legapróbb részletekben. Ez a vezérfonal a Békés megye egész történetén végighúzó paraszti osztályharc bemutatása. A belépőt mindjárt egy térkép fogadja, mely Dózsa seregének vonulását ábrázolja, odább egy szinte mennyezetig nyúló „oszlop” vonja magára a figyelmet, mely korabeli metszetek segítségével az 1735-ös parasztlázadásról beszél, vele szemben, a második terem tulsó végéről pedig Révész Imre lázító erejű festménye, a *Panem* tekint vissza a látogatóra. A központi gondolatot fejezi ki a dobozi parasztház és a nemesi szobabelső drámai kontrasztja, vagy a csendőr, illetve napszámos-sarok szembeállítás is, melyet egyfelől Pataky László: *Vallatás*, másfelől pedig Fényes Adolf: *Napszámos*

c. képe „szemléltet”. Erről szól a maga szükszavúságával a falon elhelyezett táblázat is — mely egy béres heti étrendjét ismerteti —, erről vallanak elevenebb szóval a csaló gyomai bíró ellen acsarkodó parasztok panaszlevelei és tréfás-keserű rigmusai.

Nemcsak a kiállítás egészének megkomponálása ragad meg, hanem a részeké is. Az első — s egyik legemlékezetesebb — egység: Békés megye a Dózsa-féle parasztháború idején. A már említett térkép alatt levő vitrin a korabeli életet ábrázolja, mégpedig úgy, hogy kimutatja azt is, amiért a parasztok harcoltak („a paraszti élet békéje és biztonsága”), és azt is, hogy kik ellen harcoltak. A hagyományos múzeumi tárgyak (régészeti leletek, páncélok, fegyverek) mellett néhány miniatúrát is felhasznál, melyek a korabeli paraszti életet, illetőleg a királyi udvart mutatják be — az egész együttes gondolatmenetét pedig mintegy még egyszer összefoglalja és kiemeli a tálró mellett álló szobor: Szabó Iván Ébredő parasztja.

Képzőművészeti alkotásokkal kapcsolatban használtam fentebb ezt a kifejezést: szemléltet. Bár Szabó Iván szobrának példája is önmagáért beszél, úgy érzem, azért mégis érdemes még néhány szót szólni múzeumi anyagok és művészeti alkotások viszonyáról és egymásra gyakorolt hatásukról. A második teremben levő nemesi szobabelső falát díszíti pl. Munkácsy Mihály: *Interieure* c. képe. A kép a látogató számára elsősorban továbbra is képzőművészeti alkotásként érvényesül: az addigra már kissé elfáradt néző jóleső érzéssel áll meg előtte: ismét valami új színfolt, érdemes rajta egy kicsit megpihentetni a szemet. De a kép témaválasztása, a könnyed, franciás hangvétele már a korabeli főúri életmódra és izlésre is utal — ezzel a festményt át is vezet bennünket a kiállított tárgyakhoz, közelebb hozza őket hozzánk. Erre pedig nagy szükség van, hiszen ha egy tárgy múzeumba kerül, egy kissé elveszti emberi jellegét, elidegenedik alkotójától és használójától, az embertől. A művészi ábrázolás azonban mintegy életet lehel a holt bútordarabokba is: valamit lerombol a köztem és köztük levő falból.

Ugyanakkor a képzőművészeti alkotások is más hangsúlyt kapnak a kiállított tárgyak mellett. Fényes Adolf erőtlő

duzzadó és mégis keserű tehetetlenséggel álló napszámosának helyzetét már nemcsak érzelmileg, hanem — a kiállított anyag révén — értelmileg, tényszerűen is át tudom élni. Az életet vagy a történelmi múltat elsősorban érzelmi oldalról megközelítő művészet s az értelmi oldalról közelítő múzeumi anyag bonyolult és termékeny kölcsönhatás tehát az élet egészének egy fokkal jobb megközelítését eredményezi, mint amit akár a kép-tár, akár a múzeum önmagában nyúj-tani tud.

Egy lényeges kérdésben vitatkoznám mindössze a kiállítás rendezőivel. Kétségtelenül helyes volt, hogy a paraszti osztályharcot állították a középpontba,

úgy érzem azonban, hogy nagyobb hangsúlyt kellett volna kapni a kiállítás-on a megye történelmében nagy szerepet játszó nemzetiségi problémának, mely itt majdnem teljesen elsikkadt.

Lehet talán még vitatkozni a XIX–XX. sz.-i termek közé iktatott, egyébként nagyon gazdag és szép Munkácsy–Erkel terem szükségességén, vagy néhol az ár-nyok kérdésén is, mindez azonban nem változtat a lényegen: a Munkácsy Mihály Múzeum kiállítása mind a szakember, mind az egyszerű látogató számára rend-kívül tanulságos és ugyanakkor magas színvonalú esztétikai élményt is nyújt.

GÁDOROSI VASS ISTVÁN

Horváth László: Könyöklő